

Archeologienota Boom – Bassinstraat

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Temse
2018

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2018/12.807/87

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken	8
2.3.3	Werkwijze	12
2.4	Assessmentrapport	12
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	12
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	21
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	27
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	30
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	30
3	Samenvatting	31
4	Bibliografie	32
4.1	Publicaties	32
4.2	Websites	32
5	Bijlagen	33
5.1	Archeologische periodes	33
5.2	Plannenlijst	33
5.3	Fotolijst	34

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018F87

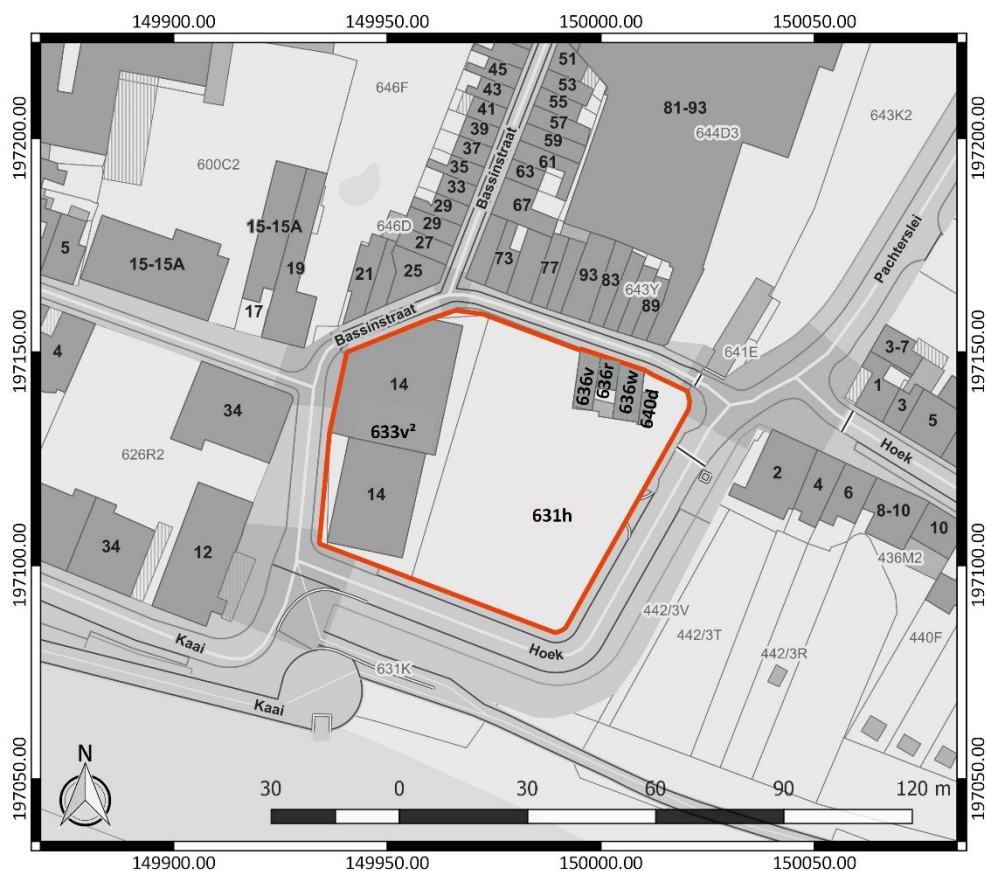
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Boom, Boom, Bassinstraat, Hoek

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 150020, 197141
- 149989, 197084
- 149934, 197105
- 149941, 197150

Kadastraal plan:

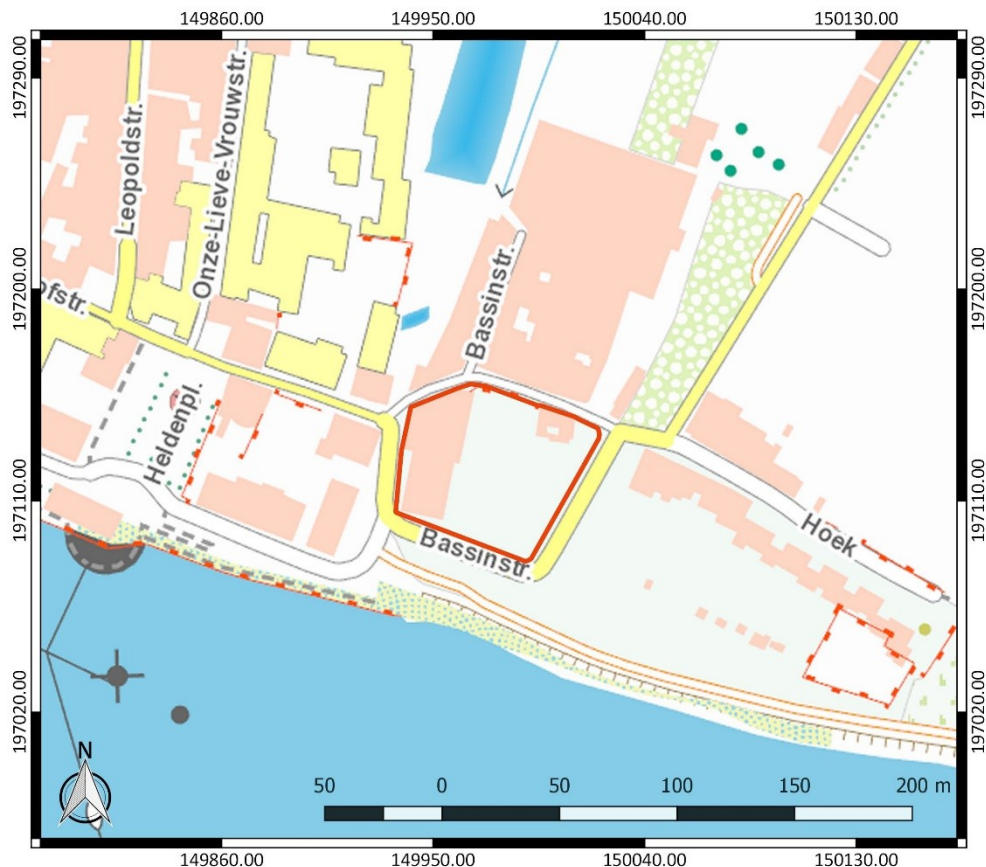

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Boom, Afdeling 1, sectie B, nummers 631h (partim), 633v², 636r, 636v, 636w en 640d

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 4419 m²

Topografische kaart:

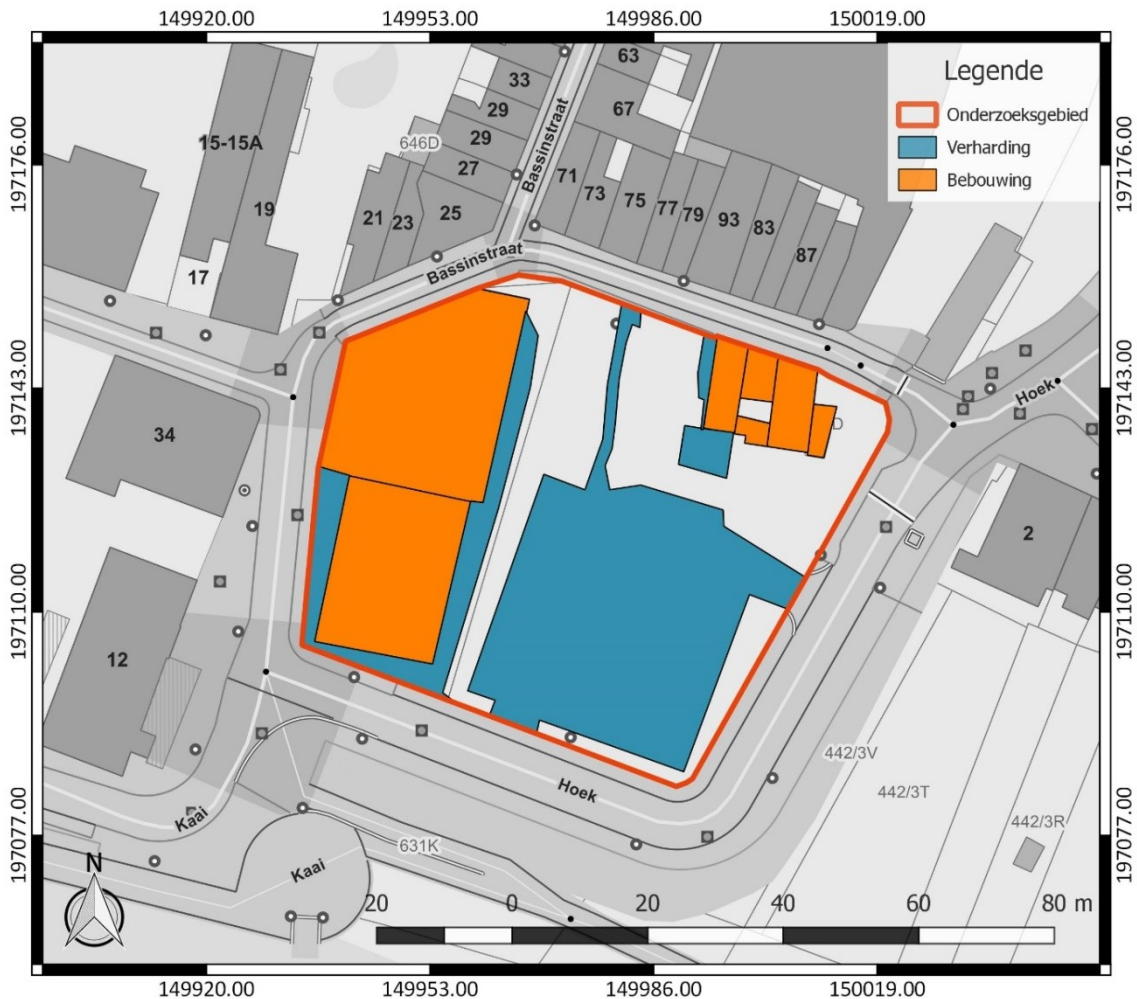

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 26/06/2018 – 01/10/2018

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, Romeinse tijd, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland, grasland, werf

Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringskaart met aanduiding van de bestaande bebouwing (oranje) en verhardingen (blauw) binnen het onderzoeksgebied (rood). Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein wordt de bouw van vier appartementsgebouwen voorzien (Figuur 4). Daarvoor wordt de aanwezige bebouwing in het westen en het noordoosten van het onderzoeksgebied, evenals de aanwezige verharding gesloopt.

De nieuwe gebouwen worden in klavervorm ingeplant in het noordoosten, het zuidoosten, het zuidwesten en het noordwesten van het terrein. De nieuwe gebouwen zullen uit zes bouwlagen bestaan. In totaal worden er over de vier blokken 98 appartementen ingericht. De totale bruto vloeroppervlakte van het gelijkvloers, inclusief terrassen en circulatie, bedraagt ca. 2037 m². De totale bruto vloeroppervlakte over alle bouwlagen heen komt op ca. 10200 m² (inclusief inpandige terrassen). Tussen de gebouwen wordt een kruisvormig pad aangelegd. Rondom de blokken worden groenzones voorzien.³

De nieuwe gebouwen worden onderkelderde (Figuur 5). De kelderverdieping neemt een groot deel van het onderzoeksgebied in. De ondergrondse verdieping krijgt de functie van parkeergarage, met ruimte voor 109 parkeerplaatsen, fietsenstallingen en technische ruimtes.⁴ De vloerplaat van de kelderverdieping bevindt zich op een diepte van 2,7 m onder het maaiveld. De realisatie van omgevingsaanleg betekent een verstoring tot een diepte van circa 50 cm onder het huidige maaiveld.

³ Binst *et al.* 2018, 6-37

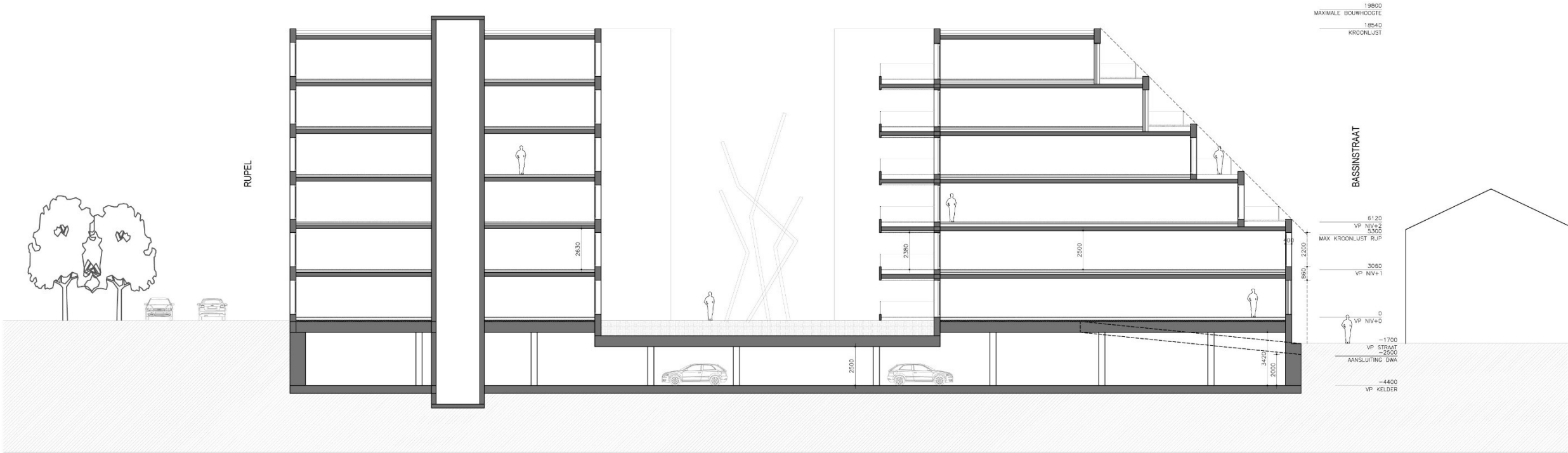
⁴ Binst *et al.* 2018, 34

Figuur 4: Ontwerpplan gelijkvloers (Crepain Binst Architecture nv)

Figuur 5: Ontwerpplan niveau -1 (Crepain Binst Architecture nv)

Figuur 6: Snede (Crepain Binst Architecture nv)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1746-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

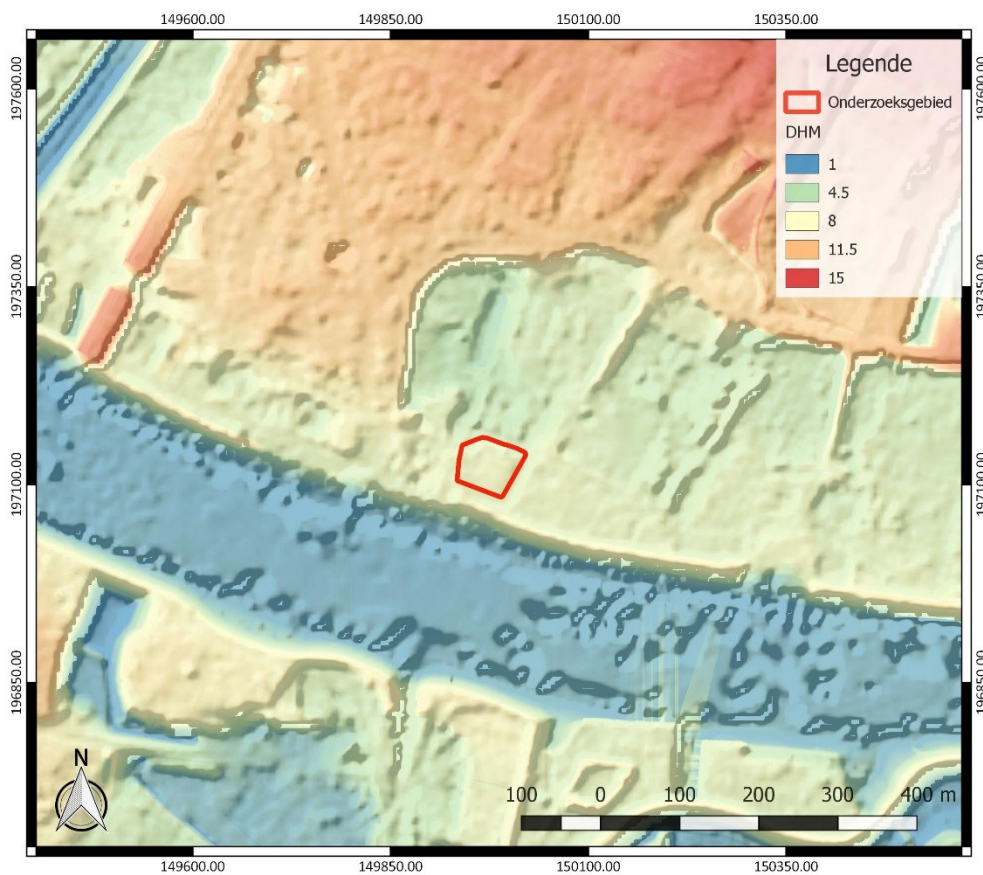
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

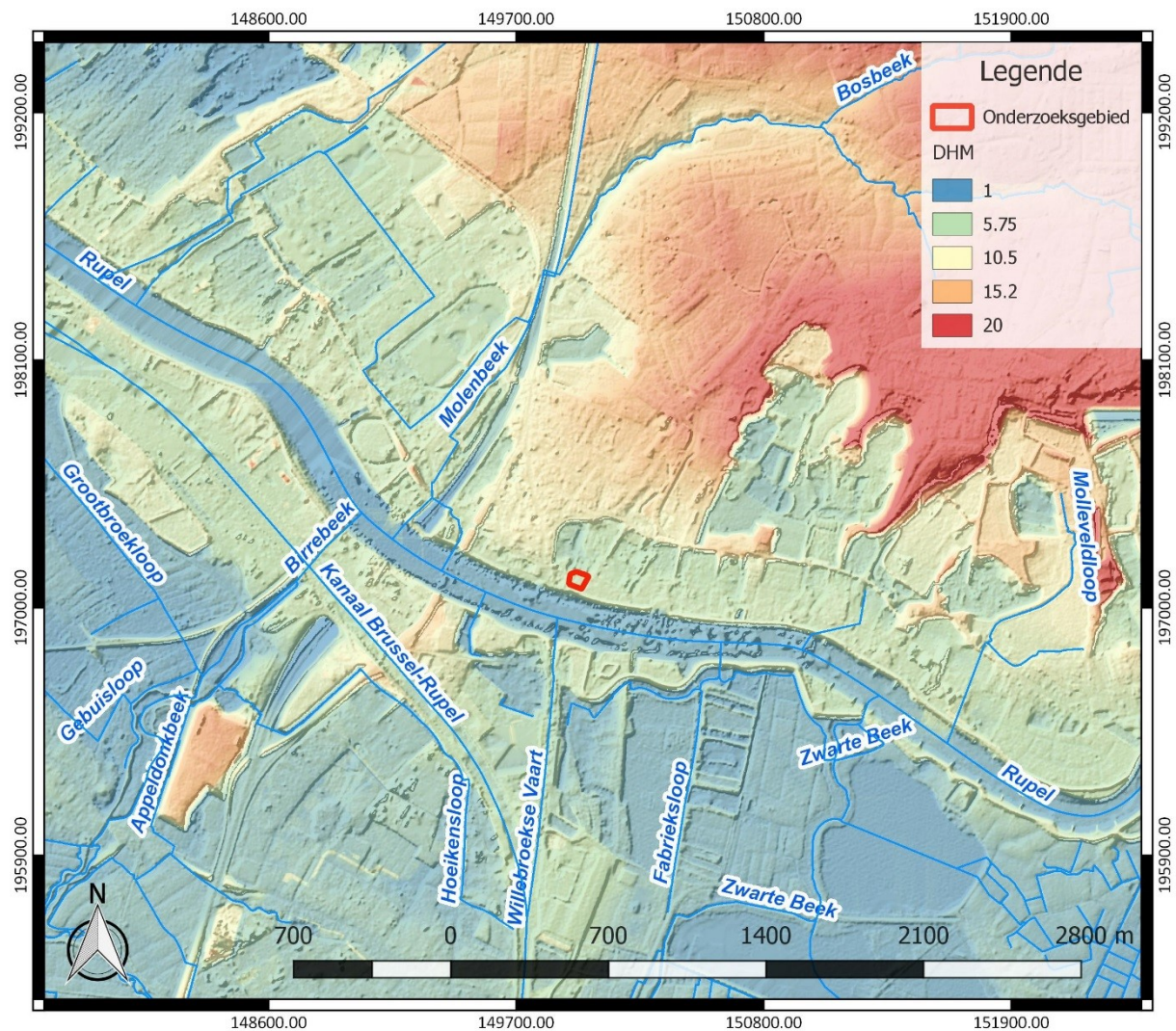
Het onderzoeksgebied is gelegen in het zuidoosten van het centrum van Boom, tussen de Bassinstraat in het noorden en het westen en de Hoek in het oosten en het zuiden (Figuur 7). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Beneden-Scheldebekken. De belangrijkste rivier in de omgeving is de Rupel, die ten zuiden van het onderzoeksgebied stroomt. Ten noorden en ten westen loopt de Molenbeek. Ten oosten is de Molleveldloop gesitueerd en ten zuidoosten zijn de Zwarte Beek en de Fabrieksloop te vinden. De Willebroekse Vaart bevindt zich ten zuiden van het terrein. Tot slot treffen we de Hoeikensloop, het Kanaal Brussel-Rupel, de Birrebeek en de Appeldonkbeek ten zuidwesten van het terrein aan (Figuur 9).

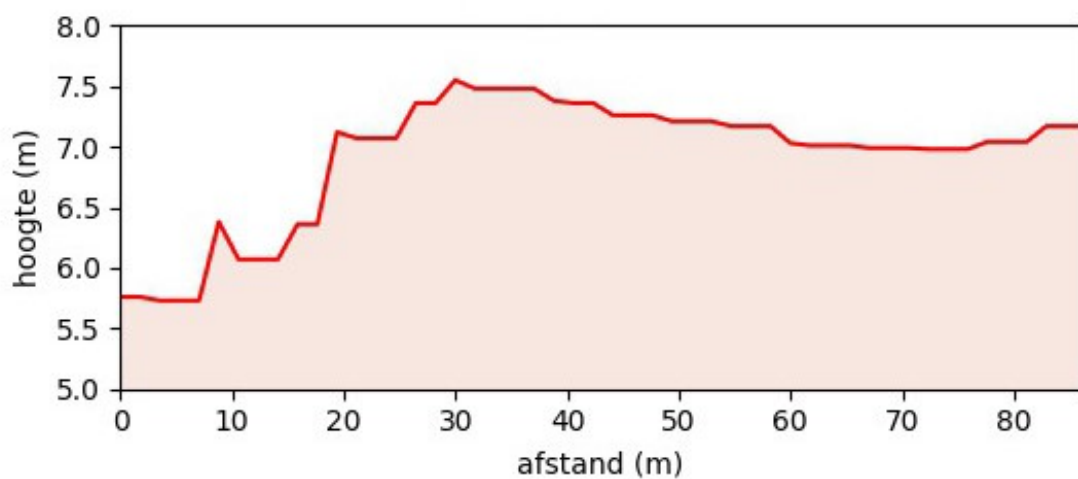
Figuur 7: Luchtfoto van 2017 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 8: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

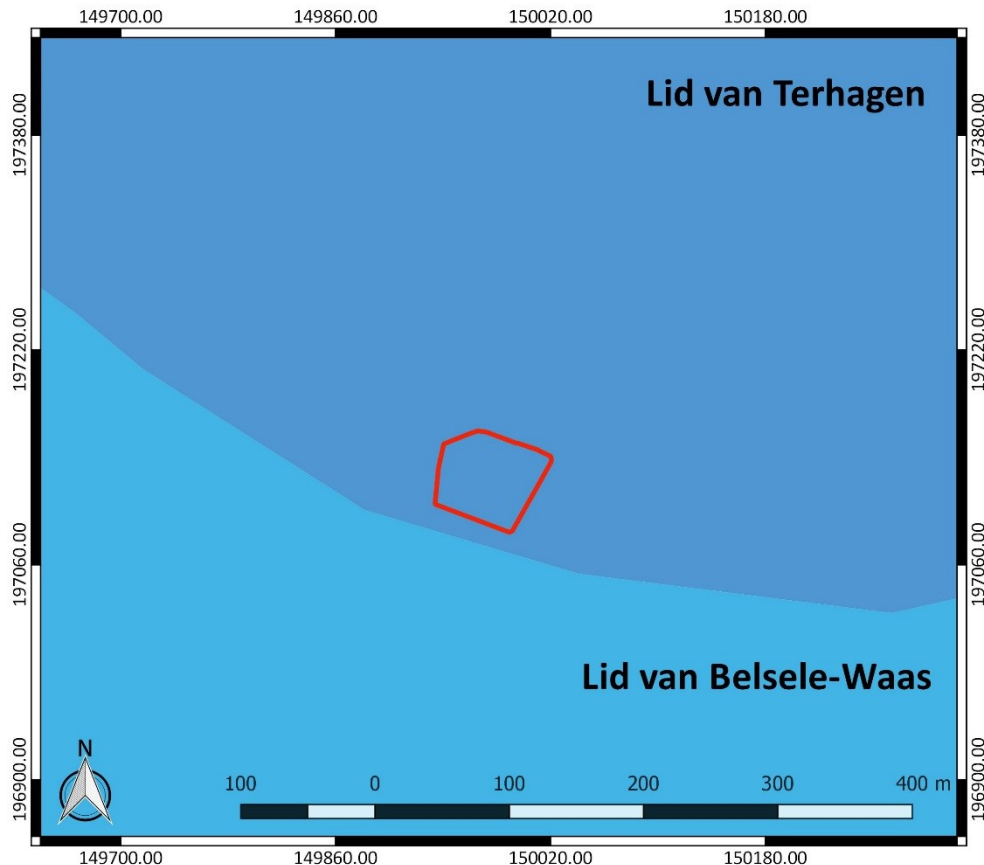

Figuur 9: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 10: Hoogteverloop van noordwest naar zuidwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort het onderzoeksgebied tot een overgangsgebied tussen twee landschapstypes. In de vallei van de Rupel komen lage, vlakke stroken voor met een hoogte tussen 1 en 2 m TAW. In sommige delen van de Rupelvallei ligt de topografie zelfs beneden 1 m als gevolg van het inklinken van veen. Ten noorden van de Rupel vertoont het landschap andere morfologische kenmerken. Hier bevindt zich de zogenaamde cuesta van Boom, waarvan de topografie in noordelijke richting oploopt tot ongeveer 30 m.⁵ Het onderzoeksgebied bevindt zich op de noordoever van de Rupel, in een iets hoger gelegen deel van de Rupelvallei (Figuur 8). Het terrein kent een hoogte van 5,7 tot 7,6 m TAW (Figuur 10).

Figuur 11: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

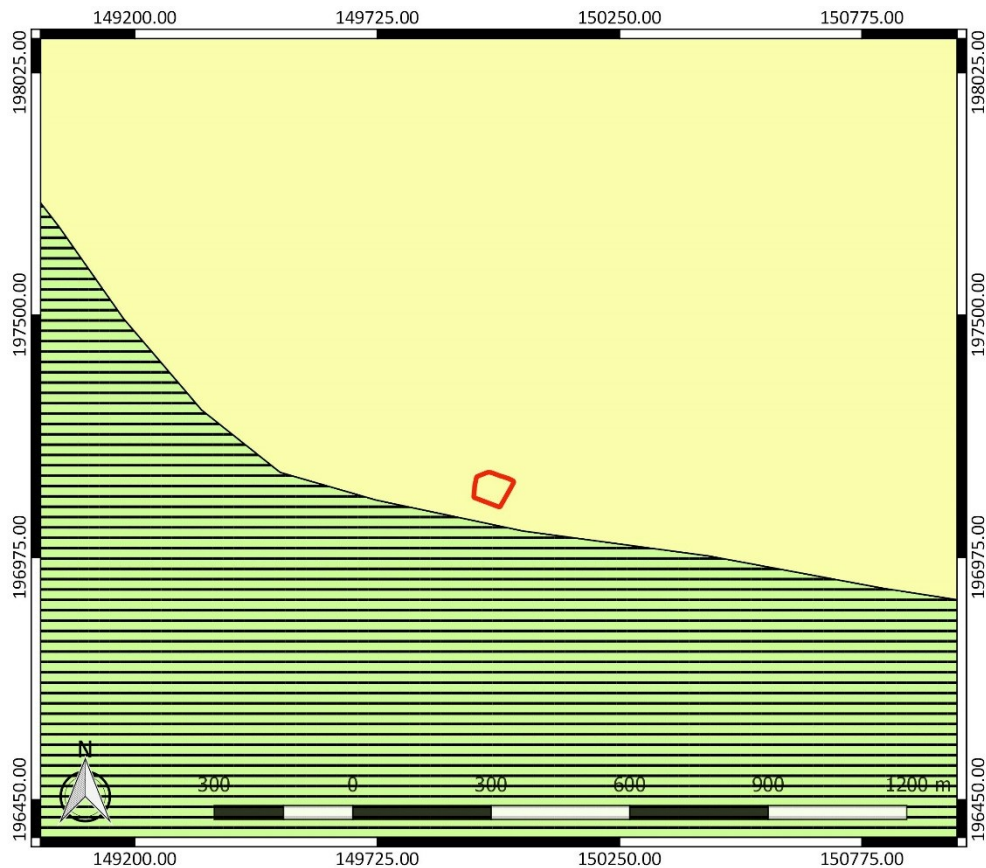
De tertiaire ondergrond (Figuur 11) bestaat uit het Lid van Terhagen. Dit wordt gekenmerkt door bleekgrijze klei, die onderaan kalkhoudend is. Ten zuiden is het Lid van Belsele-Waas gesitueerd. Dit bestaat uit grijsgroen zeer fijn zand, dat kleihoudend is, tot grijze klei, die silthoudend, gebioturbeerd is, glauconiet- en glimmerhoudend is en kalkhoudende horizonten bevat.⁶

De quartairgeologische kaart (Figuur 12) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Ten zuiden en ten westen van het terrein bevinden zich hieronder oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en erboven jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan). Deze zijn op de kaart gearceerd weergegeven en volgen het verloop van de Rupel en andere waterlopen in de omgeving.⁷

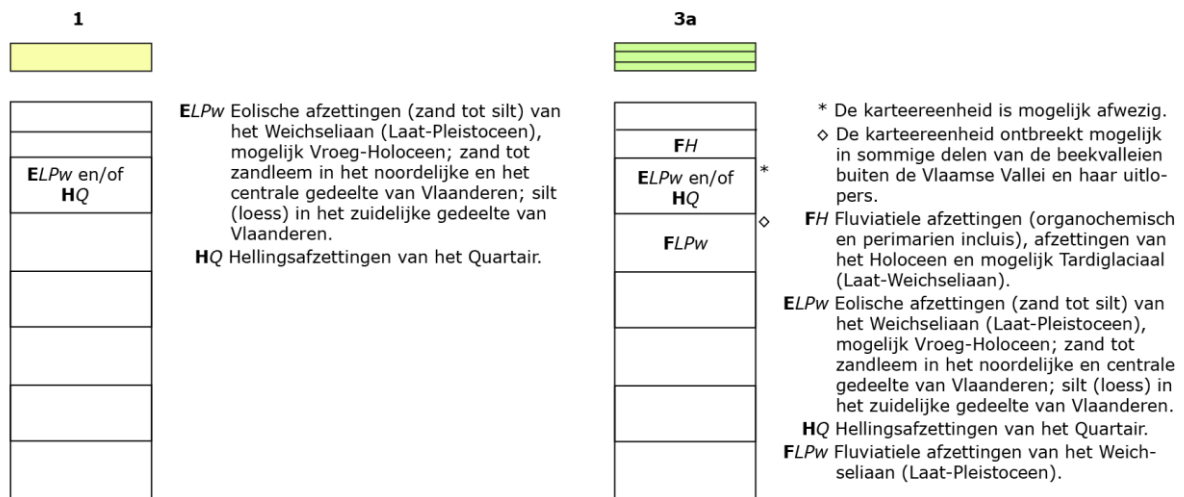
⁵ Bogemans 1996, 3-4

⁶ www.geopunt.be/kaart

⁷ www.geopunt.be/kaart

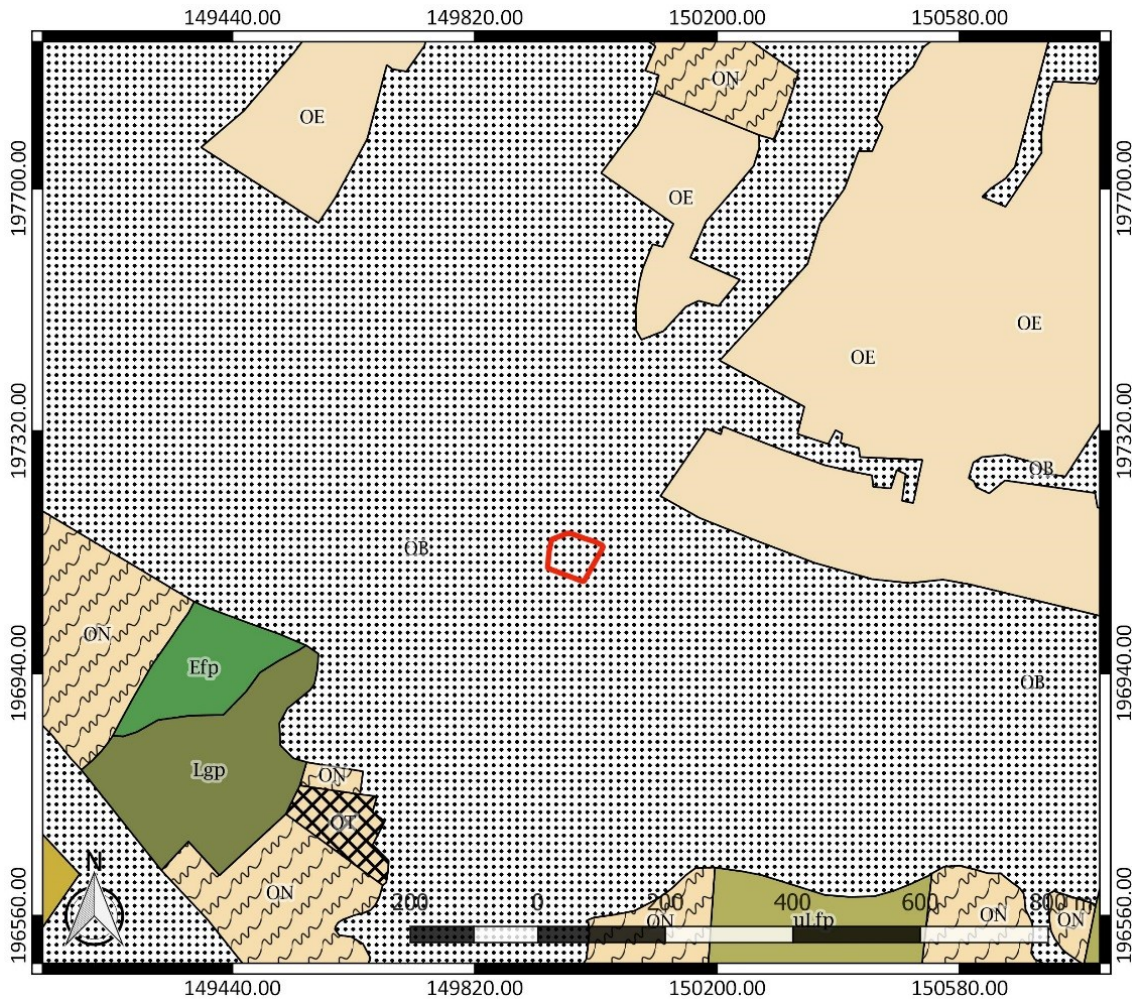

Figuur 12: Quartaargeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 13: Legende bij de quartaargeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 14) situeert het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB), die zich verder rondom het onderzoeksterrein uitstrekt. Verder toont ze dat ten noordwesten, ten noordnoordoosten en ten noordoosten groeven (OE) aanwezig zijn. Ook treffen we opgehoogde gronden (ON) in het noordnoordoosten, het zuidoosten, zuiden en zuidwesten. Ten zuidoosten wordt ook een zeer natte zandleembodem zonder profiel, met klei op geringe diepte (ondieper dan 75 cm) aangegeven (uLfp). Ten zuidwesten geeft de bodemkaart sterk vergraven gronden (OT), een uiterst natte zandleembodem zonder profiel (Lgp) en een zeer sterk gleyige kleibodem zonder profiel (Efp) weer.

Figuur 14: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het kader van de geplande werken werden op heden reeds enkele sonderingen uitgevoerd op het terrein in functie van stabiliteitsonderzoek. Bij eerdere proeven werd reeds puin aangetroffen tot op een diepte van 2 tot 4 m onder het maaiveld. In de zone waar de eerdere sonderingen (boringen) vastgelopen waren, werden bijkomende sonderingen gegraven. Slechts ter hoogte van sondering 1 kon gesondeerd worden doorheen de bestaande puinlagen. De puinlaag reikte hier tot op 4,9 m onder het maaiveld. Ter hoogte van de drie andere sonderingen was er onder de uitgegraven diepte nog steeds puin aanwezig. Er werd in de overige sonderingen gegraven tot op een diepte van 4,1 à 4,9 m onder het maaiveld.⁸

Hoewel de gemeente zelf het terrein opgehoogd zou hebben en het dok (zie hoofdstuk 2.4.2) gedempt zou hebben in de periode 1979-1985, kan de gemeente geen info verschaffen over de dikte van het ophogingspakket.

⁸ S.N. 2018, 2-4

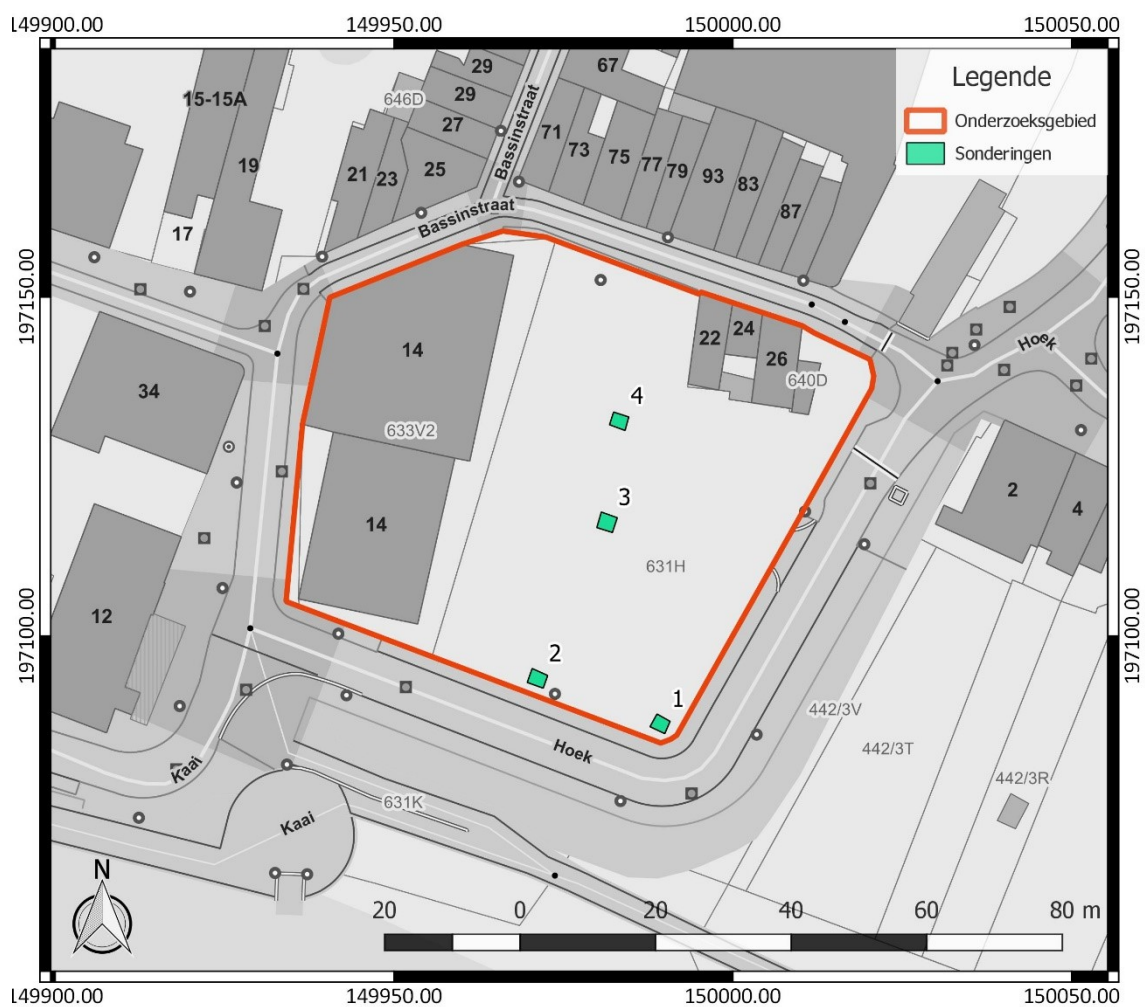
Figuur 15: Foto van de profielwand van sondering 1 (links) en van sondering 2 (rechts)

Figuur 16: Bovenaanzicht van sondering 2

Figuur 17: Foto's van de profielwand van sondering 4

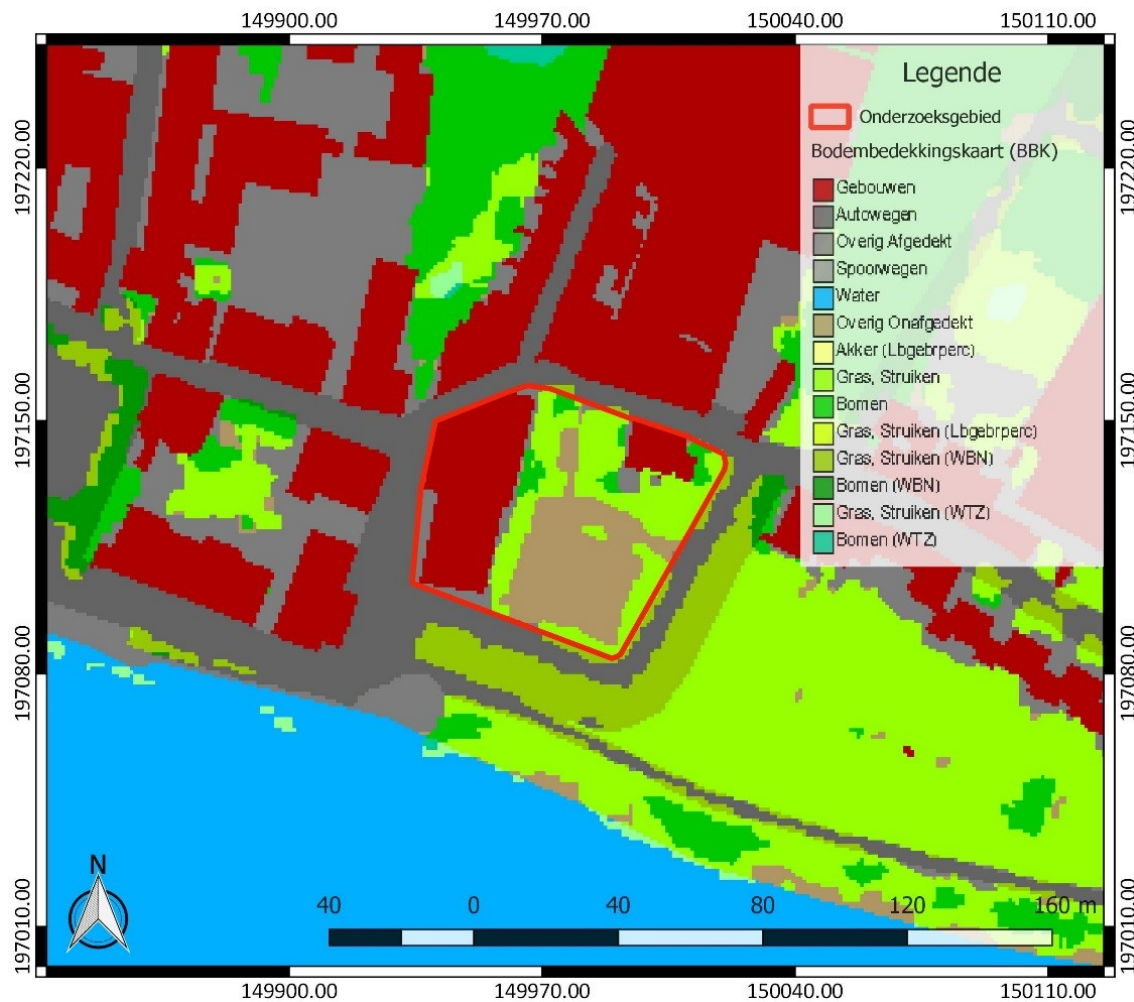

Figuur 18: Situering van de uitgevoerde sonderingen binnen het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Figuur 19: Bovenaanzicht van sondering 3

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaat gebouwen en verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 20). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 7). Op de bodemgebruikskaat bevindt zich een onafgedekte zone centraal en in het zuidoosten van het terrein. De recente luchtfoto geeft aan dat deze zone ook verhard is.

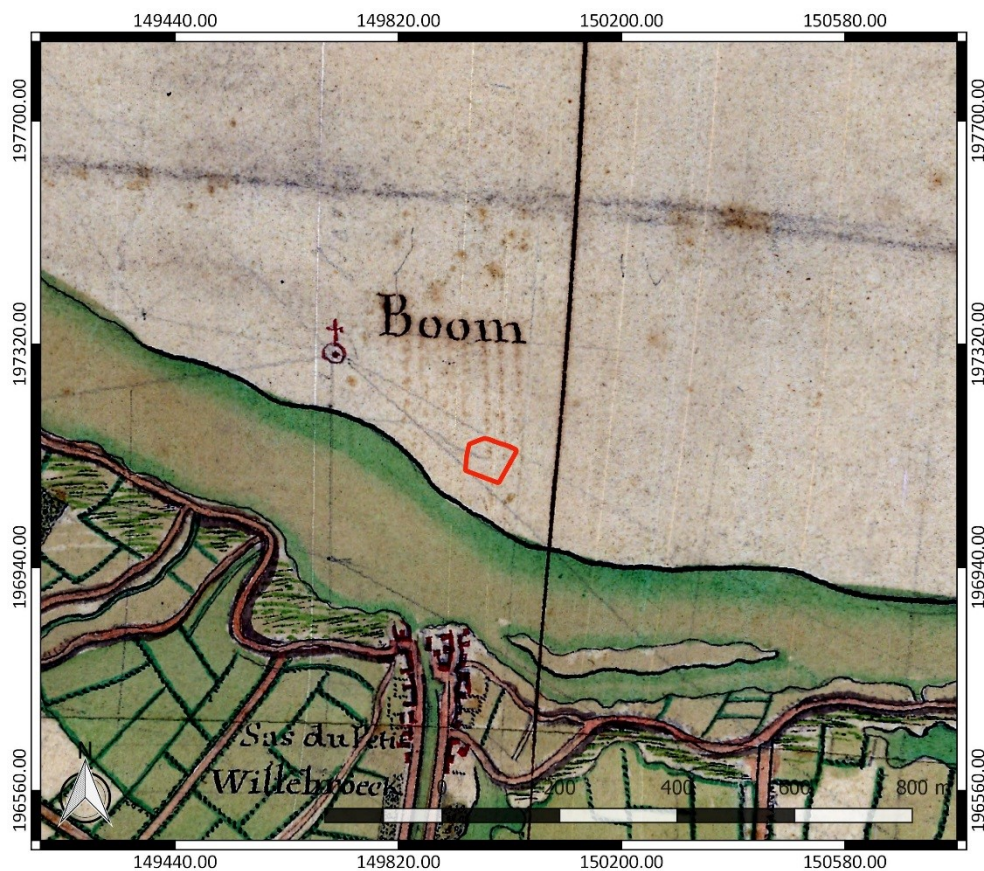
Figuur 20: Bodemgebruikskaat met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Boom maakte tot in de 17de eeuw deel uit van het Land van Rumst in het kwartier Turnhout van het markgraafschap Antwerpen. Vanaf 1645 werd Boom als heerlijkheid benoemd. In dat jaar kreeg het dorp een eigen schepenbank en dorpszegel. Enkele jaren later werd het Land van Rumst opgedeeld in verschillende heerlijkheden. De heerlijkheid Boom werd in 1663 aan Goris Boschart verkocht. Vervolgens hadden Willem Boschart (1678-1719), Jacob Boschart (1719-1743), Lodewijk Frans Lopez de Gradin (1743-1750), Frans Jozef Lopez de Gradin (1750-1751), Frans Rigaus (1751-1775) en Peter Jan of Jacob Aerts (circa 1775) de heerlijkheid in handen. Het kasteel van deze heren werd in 1671 gebouwd en lag ten oosten van de Grote Markt. In 1846-1847 werd het gesloopt en vervangen door de huidige kerk.⁹

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Boom [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120718> (geraadpleegd op 27 juni 2018)

De parochie van Boom ontstond uit de oude moederparochie Kontich en werd reeds in de 13de eeuw vermeld. Het begeavingsrecht lag bij de abdij van Lobbes (Henegouwen) en vanaf 1573 bij de heren van Cantecroy (Mortsel). Boom groeide in de 14de en 15de eeuw uit tot een belangrijk economisch centrum dankzij de uitbating van steen- en kalkovens. In 1573-77 werd het dorp bijna volledig verwoest tijdens gevechten tussen de Spanjaarden en de Staatsen. De eigenlijke gemeente werd pas in de 18de eeuw uitgebouwd. De steenbakkerijen bevonden zich langs de Rupel, op de oude industriële sites Noeveren en Hoek. In de 19de en 20ste eeuw kende het baksteenbedrijf een enorme expansie. Vanaf het begin van de 19de eeuw werden ook scheepstimmerwerven aan de rivier gevestigd. Aan de Bassinstraat werd Scheepswerf De Toekomst opgericht. Het bedrijf was in 1902 reeds in werking en werd uitgebreid in 1929. Op het einde van de jaren 70 van de 20ste eeuw ging de baksteenproductie achteruit als gevolg van de mechanisering.¹⁰

Figuur 21: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), bevindt het onderzoeksgebied zich ten noorden van de Rupel (Figuur 21). Meer is niet af te leiden van de kaart. Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied in gebruik is als akker- en grasland (Figuur 22-Figuur 23). In het zuidwesten van het onderzoeksgebied is een tuin aangegeven. Het onderzoeksgebied wordt van west naar oost doorkruist door een pad, dat vervolgens in noordoostelijke richting verderloopt. Van noord naar zuid loopt een waterloop/gracht.

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Boom [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120718> (geraadpleegd op 27 juni 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Scheepswerf De Toekomst [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/12628> (geraadpleegd op 27 juni 2018)

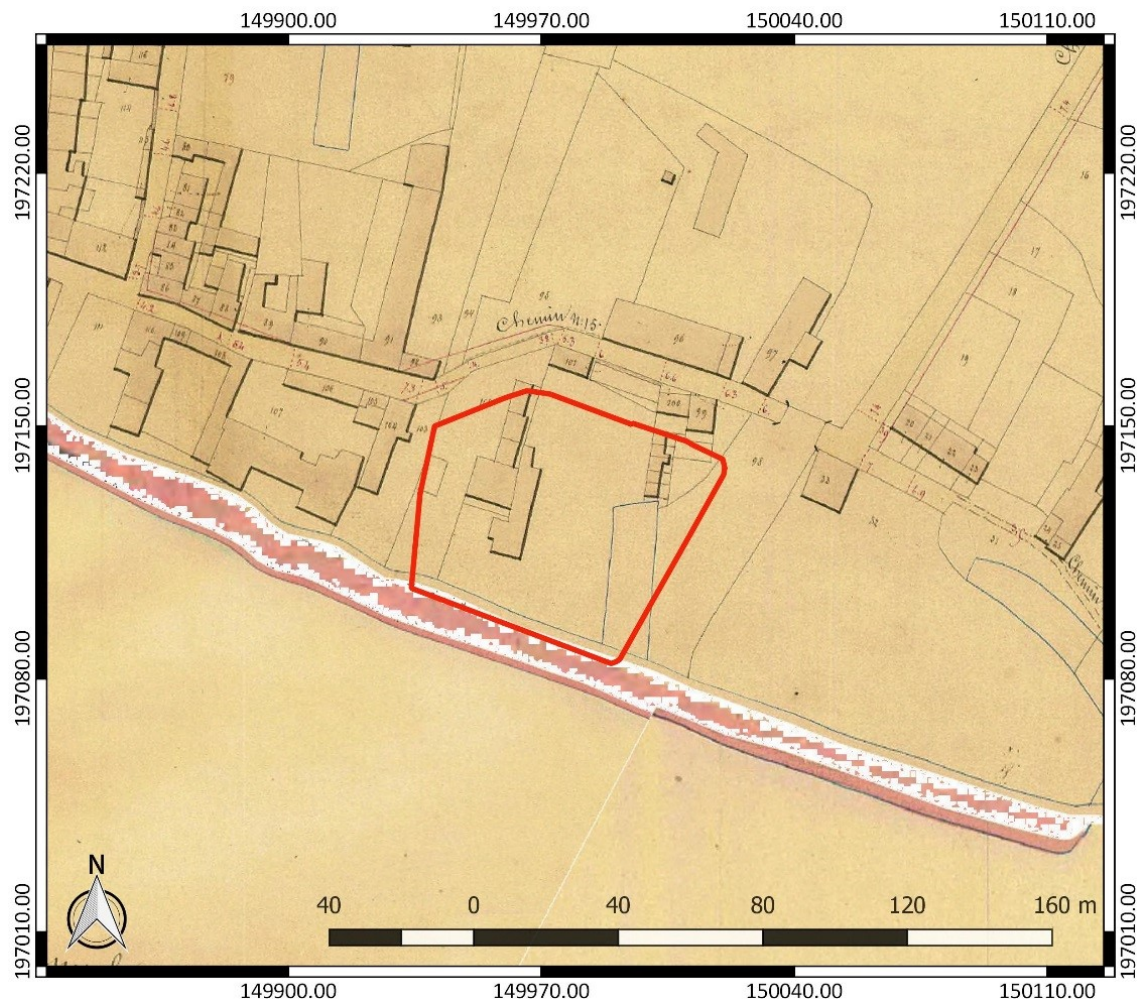

Figuur 22: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 23: Detail Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is bebouwing te bemerken in het noordoosten en het westen van het terrein (Figuur 24). In het oosten en het zuidoosten bevindt zich een bassin. Ten noorden is de Bassinstraat parallel aan de Rupel aangelegd. Deze straat sluit aan bij de oude industriële wijk "Hoek".¹¹ Vermoedelijk maakten de drie gebouwen die ten noorden en tennoordoosten van het onderzoeksgebied gelegen zijn er ook deel van uit. De kaart is niet nauwkeurig gegeorefereerd waardoor het terrein iets te zuidelijk weergegeven is.

Figuur 24: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) geeft waarschijnlijk een correcter beeld. De drie gebouwen die langs de Bassinstraat gelegen zijn, zijn hier wel binnen het onderzoeksgebied gesitueerd (Figuur 25). De bebouwing die op de Atlas der Buurtwegen in het noordoosten van het terrein is weergegeven, is hier gedeeltelijk verdwenen. De Popp-kaart toont ook een aanpassing van de bebouwing in het zuidwesten van het onderzoeksgebied.

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Bassinstraat [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/113934> (geraadpleegd op 27 juni 2018)

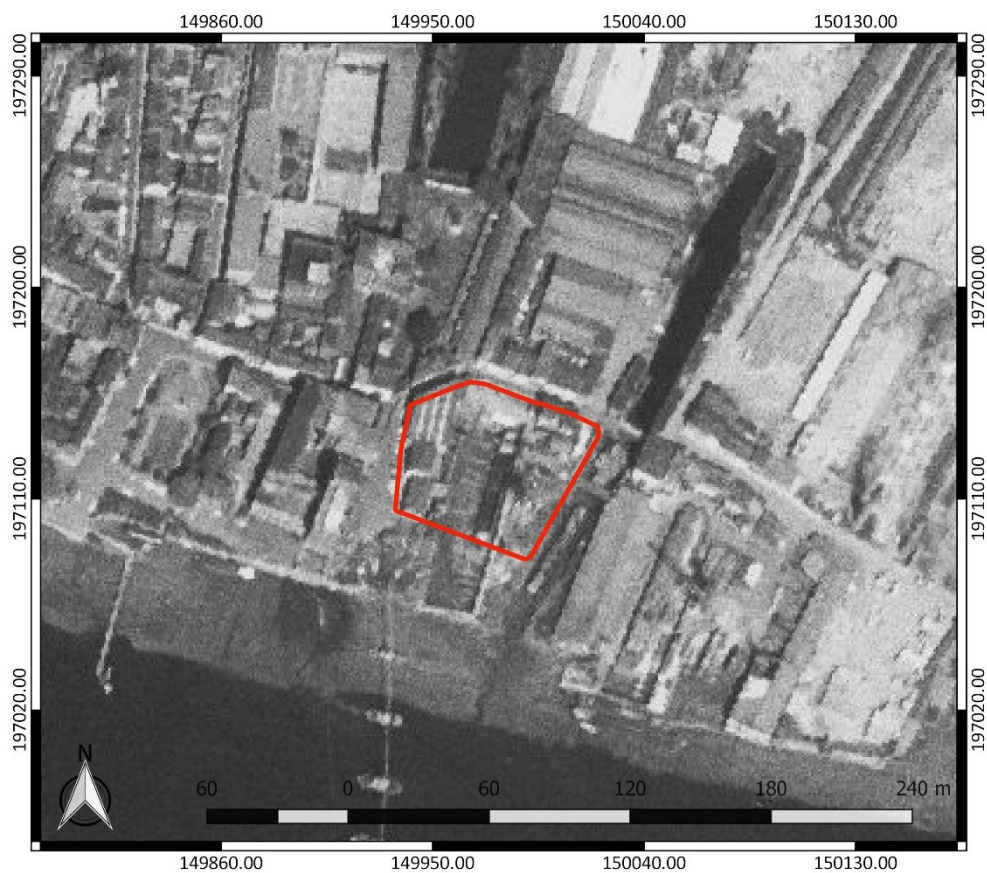
Figuur 25: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 26: Prentbriefkaart uit 1910 met zicht op de scheepswerf aan de kil Bassinstraat-Hoek (<https://nl.geneanet.org/prentbriefkaarten/view/3784582#0>)

Figuur 27: Topografische kaart uit 1930-1947 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 28: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 29: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een topografische kaart uit 1930-1947 (Figuur 27) toont een aanpassing in de bebouwing ten opzichte van de kaarten uit de 19de eeuw. Het onderzoeksgebied is nu grotendeels ingenomen door gebouwen die wellicht gerelateerd zijn aan de scheepswerf, die ook te zien is op een prentbriefkaart uit 1910 (Figuur 26). Op een luchtfoto uit 1971 (Figuur 28) lijkt het onderzoeksgebied nog steeds bij de industriële site te horen. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 29) toont enkel nog bebouwing in het noordoosten en het westen van het terrein. Het terrein en de scheepswerf zijn genivelleerd. Ook het waterbassin of de kil is verdwenen. Op een recente luchtfoto is het onderzoeksgebied nog steeds bebouwd in het noordoosten en het westen. In het zuidoosten is een parking aangelegd. Rondom het terrein zijn ook de straten verder aangelegd (Figuur 7).

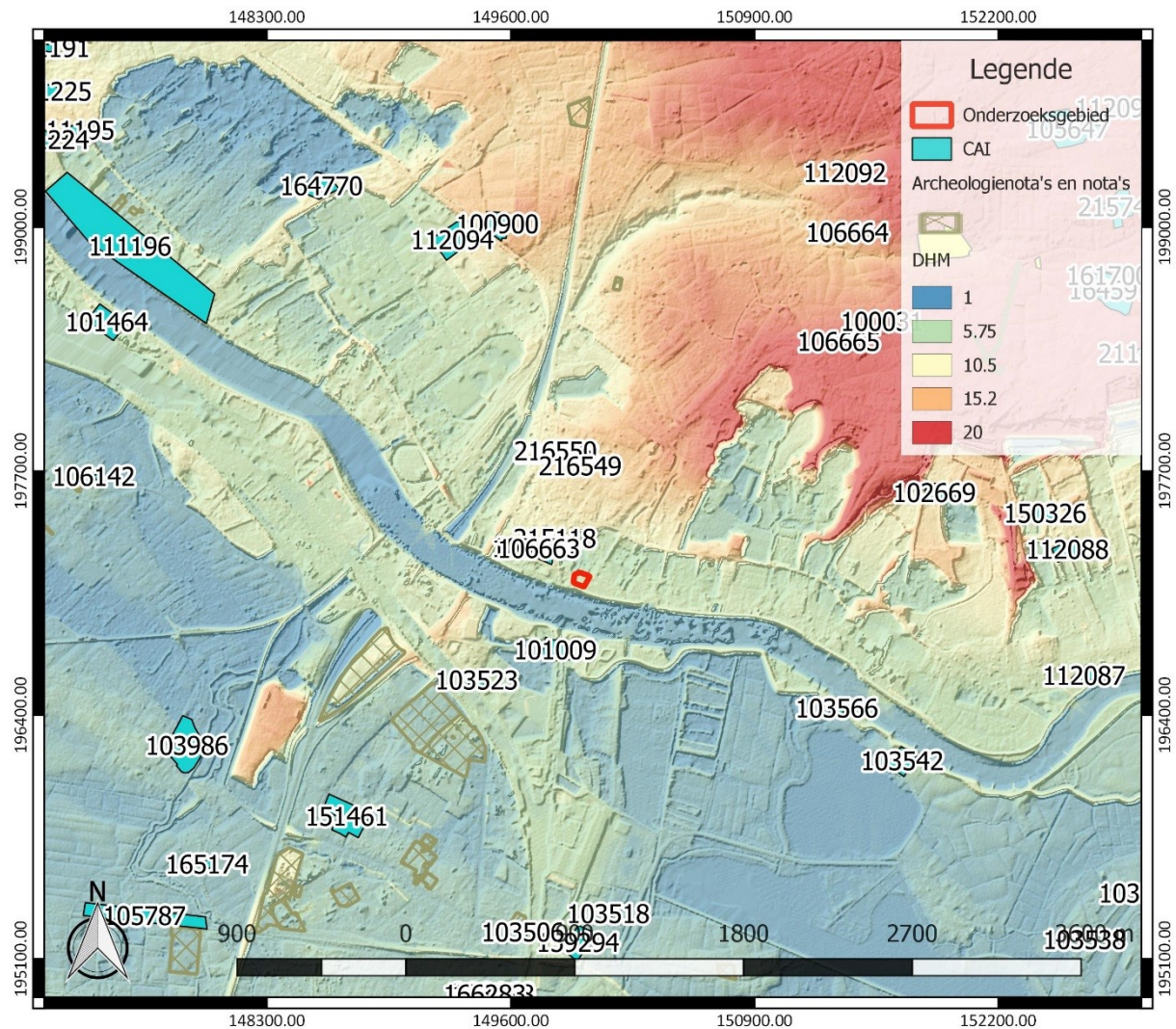
2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 30). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Ten noordwesten van het onderzoeksgebied bevindt zich de vindplaats Hoogstraat I (CAI ID 106663), waar een voormalig kasteel uit 1671 gesitueerd was. Op dezelfde plek werd in 1850 de huidige Parochiekerk O.-L.-Vrouw en St.-Rochus (CAI ID 105470) gebouwd. Deze kwam er ter vervanging van de oude kerk uit 1665, die in het midden van de Grote Markt gelegen was en in 1850 gesloopt werd. De torenspits van de eerste kerk werd gerecupereerd en in 1865 op de huidige kerk geplaatst.¹²

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106663, Hoogstraat I (geraadpleegd op 27 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105470, Parochiekerk O.L.Vrouw en St.-Rochus (geraadpleegd op 27 juni 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Rochus [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/12653> (geraadpleegd op 27 juni 2018)

Op de hoek van de Blauwstraat en de Antwerpsestraat (CAI ID 215118 [ten noordoosten van CAI ID 106663]) werd een waterput uit de nieuwste tijd gevonden. Op de Ferrariskaart is het terrein nog vrij. Op de Atlas der Buurtwegen is het bebouwd. De locatie bevindt zich ter hoogte van één van de oudste straten van Boom, De Blauwstraat, die de doorgaande weg richting Rumst vormde. Op een afstand van minder dan 50 m verderop, op de hoek van de Blauwstraat en de Onze-Lieve-Vrouwstraat, bevond zich een kapel of kerkje. Het gaat om de eerste kerk van Boom.¹³

Figuur 30: Overzichtskaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerendergoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

De oudste resten in de omgeving werden aangetroffen op locatie CAI ID 150326, ter hoogte van steenbakkerij Desmedt in Terhagen (CAI ID 150326). Het gaat om een losse vondst van lithisch materiaal uit het midden-paleolithicum.¹⁴ In de ruime omgeving werd ook een Romeinse muntschat aangetroffen bij de bouw van de hoeve "Den Doornlaer" in 1820 (CAI ID 101464). De hoeve werd gesloopt in 1914-1918. Mogelijk werden er bij de sloop ook munten gevonden. Bij de muntschat zouden ook "kleinoden" en "archaeologica" aanwezig zijn geweest.¹⁵

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215118, Antwerpsestraat 2 (geraadpleegd op 27 juni 2018)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150326, Steenbakkerij Desmedt (geraadpleegd op 27 juni 2018)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101464, Den Doornlaer (geraadpleegd op 27 juni 2018).

Verder kwamen er in de omgeving resten uit de nieuwe tijd aan het licht. Ten zuiden van het onderzoeksgebied, op de plaats waar het kanaal van Brussel in de Rupel uitmondt, werd in de 16de eeuw door de Spanjaarden een schans opgetrokken. Dit Spaans fort (CAI ID 101009) werd afgebroken over een lengte van 20 m.¹⁶

Ook het Kasteel de Bocht in Willebroek (CAI ID 103542) dateert uit de nieuwe tijd. Het is gelegen aan de Rupeldijk. Volgens een 17de-eeuwse polderkaart waren hier aanvankelijk twee omwalde hoeves aanwezig. Deze omwalling is bewaard gebleven. In 1698 werd er een speelhuis en een vervallen kasteel vermeld. Het kasteel zou als jachtpaviljoen van de graven van Hoorn gefungeerd hebben. Rond 1797 werd het huidige classicistisch kasteel opgericht. In het derde kwart van de 19de eeuw (circa 1850-1860) werd het kasteel uitgebreid met een neogotische toren. Een ander kasteel in de omgeving is het Kasteel van Crequi (CAI ID 112088) van onbekende datering. Het maakte deel uit van een site met walgracht en had een aangelegde tuin in ruitpatroon. Het gebouw is waarschijnlijk verdwenen bij de opbouw van een bedrijventerrein met steenbakkerijen.¹⁷

Langs de Rupel bevond zich in de 18de eeuw ook een zone met steenbakkerijen ter hoogte van CAI ID 111196. In de Rupelstreek werden de eerste steenbakkerijen in de 13de eeuw opgericht door de abdijs van Hemiksem. In de 14de eeuw werd de productie uitgebreid in het gebied langs de Rupel. Zoals op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden te zien is, maakten de “bricquetries” langs de Rupel in de 18de eeuw deel uit van een grotendeels agrarisch landschap. In het midden van de 19de eeuw begon men in de omgeving met het uitgraven van kleiputten tot een diepte van 5 tot 30 m. Vanaf 1911 werd de mechanische kleibagger hiervoor gebruikt. Bijna heel het gebied op de rechteroever van de Rupel bestond uit steenbakkerijen, kleiputten en scheepswerven.¹⁸ Het onderzoeksgebied was te situeren ter hoogte van een scheepswerf.

In de omgeving bevinden zich ook nog enkele cartografische indicatoren uit de 18de eeuw (terminus ante quem). Op de Ferrariskaart is een sluis weergegeven ter hoogte van CAI ID 103566 (de sluis van Willebroek). Ook toont deze kaart enkele hoeves, waaronder de Sint-Cathelijne Schrans (CAI ID 112087) en de Weersdijckhoeve (CAI ID 103523), die verdwenen bij de aanleg van het kanaal. Op locatie CAI ID 112094 is op de Ferrariskaart een aangelegde tuin in dambordpatroon te bemerken. Ook het Waelenhof (CAI ID 164770), een hoeve met losstaande onderdelen, is 18de-eeuws. Kaarten uit de 19de eeuw tonen een omgrachting rond de hoeve.¹⁹

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101009, Sasplein I (geraadpleegd op 27 juni 2018)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 103542, Kasteel de Bocht (geraadpleegd op 27 juni 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Kasteel De Bocht [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/1840> (geraadpleegd op 27 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 112088, Kasteel van Crequi (geraadpleegd op 27 juni 2018)

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 111196, Steenbakkerijen (geraadpleegd op 27 juni 2018)

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 103566, Sluis van Willebroek (geraadpleegd op 27 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 112087, Sint-Cathelijne Schrans (geraadpleegd op 27 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 103523, Weersdijckhoeve (geraadpleegd op 27 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 112094, Boom 7 (geraadpleegd op 27 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 164770, Waelenhof (geraadpleegd op 27 juni 2018)

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Aan de hand van historische kaarten en luchtfoto's kunnen we de gebruiksevolutie van het terrein goed reconstrueren. In de 18de eeuw was het onderzoeksgebied deels in gebruik als grasland en deels als akkerland. Er liep ook al een voetweg over het terrein en een waterloop doorkruiste het terrein van zuid naar noord. In de 19de eeuw raakte het terrein bebouwd en werd de waterloop vergroot tot een bassin. Ten laatste in het begin van de 20ste eeuw werd het onderzoeksgebied en zijn omgeving in gebruik genomen als scheepswerf. In de loop van de 19de eeuw bleken al enkele wijzigingen in de bebouwing op het terrein doorgevoerd. Met de inrichting van de scheepswerf verdween de 19de-eeuwse bebouwing volledig en verschenen nieuwe gebouwen, wellicht loodsen, op het terrein. Na opgave van de scheepswerf in het laatste kwart van de 20ste eeuw, werden alle constructies gesloopt en het volledige terrein werd genivelleerd. Vervolgens verscheen de huidige bebouwing op het terrein. De gebruiksevolutie geeft aan dat in het verleden reeds heel wat bodemingrepen op het terrein hebben plaatsgevonden. Gezien de aard van de bodemingrepen verwachten we een sterke aantasting tot een verstoring van het aanwezige bodemarchief ter hoogte van het onderzoeksgebied. Dit wordt ook bevestigd door sonderingen die op het terrein uitgevoerd werden in het kader van stabiliteitsonderzoek. Omwille van de vastgestelde verstoring van het bodemarchief wordt het archeologisch potentieel van het terrein slechts laag ingeschat.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van appartementsgebouwen met omgevingsaanleg. De appartementsgebouwen worden voorzien van een gemeenschappelijke ondergrondse kelderverdieping die dienst doet als parkeergarage. De vloerplaat van de kelderverdieping bevindt zich op ca. 2,7 m onder het maaiveld. De kelderverdieping neemt een groot deel van het onderzoeksgebied in. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Uit het bureauonderzoek blijkt dat in het onderzoeksgebied reeds heel wat bodemingrepen plaatsgevonden hebben. In de 19de eeuw wordt het terrein bebouwd. De bebouwing op het terrein ondergaat nog in de 19de eeuw een verandering en op een deel van het terrein wordt een groot waterbassin ingericht. Ten laatste in het begin van de 20ste eeuw wordt de 19de-eeuwse bebouwing op het terrein gesloopt en vervangen door nieuwe constructies, wellicht loodsen. In het laatste kwart van de 20ste eeuw onderging het terrein nogmaals een grote verandering. De scheepswerf werd toen opgegeven en daarop werd het volledige terrein genivelleerd. Daarop verscheen de huidige bebouwing. De verstoring van het bodemarchief wordt ook aangetoond door sonderingen die uitgevoerd werden in het kader van stabiliteitsonderzoek. Ze geven aan dat het bodemarchief tot op een diepte van minstens ca. 4,1 tot 4,9 m onder het maaiveld verstoord is.

Omwille daarvan is het archeologisch potentieel van het terrein laag. We verwachten dat het potentieel op kennisvermeerdering in geval van bijkomend archeologisch vooronderzoek slechts gering is, gezien de sterke aantasting van het bodemarchief. Omwille van het beperkte potentieel op kennisvermeerdering worden geen bijkomende archeologische maatregelen nodig geacht in het kader van de geplande werken.

3 Samenvatting

Uit het bureauonderzoek blijkt dat in het onderzoeksgebied reeds heel wat bodemingrepen plaatsgevonden hebben. In de 19de eeuw wordt het terrein bebouwd. De bebouwing op het terrein ondergaat nog in de 19de eeuw een verandering en op een deel van het terrein wordt een groot waterbassin ingericht. Ten laatste in het begin van de 20ste eeuw wordt de 19de-eeuwse bebouwing op het terrein gesloopt en vervangen door nieuwe constructies, wellicht loodsen. In het laatste kwart van de 20ste eeuw onderging het terrein nogmaals een grote verandering. De scheepswerf werd toen opgegeven en daarop werd het volledige terrein genivelleerd. Daarop verscheen de huidige bebouwing. De verstoring van het bodemarchief wordt ook aangetoond door sonderingen die uitgevoerd werden in het kader van stabiliteitsonderzoek. Ze geven aan dat het bodemarchief tot op een diepte van minstens ca. 4,1 tot 4,9 m onder het maaiveld verstoord is.

Omwille daarvan is het archeologisch potentieel van het terrein laag. We verwachten dat het potentieel op kennisvermeerdering in geval van bijkomend archeologisch vooronderzoek slechts gering is, gezien de sterke aantasting van het bodemarchief. Omwille van het beperkte potentieel op kennisvermeerdering worden geen bijkomende archeologische maatregelen nodig geacht in het kader van de geplande werken.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Binst, L./G. Mertens/L. Denis/S. Delangrange/E. Baert/C. Vermeire, 2018: *Wonen aan het water: Voorstudie*, Antwerpen (Project Crepain Binst Architecture 1727 BOOD).

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

S.N. 2018: *Rapport Grondonderzoek. APPARTEMENTEN Bassinstraat Boom*, Jette (Rapport 8993-2).

4.2 Websites

Cartesius (2018)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2018)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2018)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2018)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

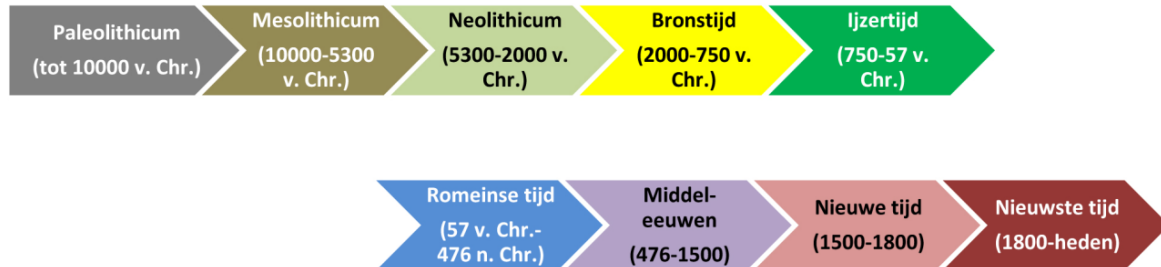
Geopunt Vlaanderen (2018)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2018)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2018)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2018F87

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
P1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/06/2018
P2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/06/2018
P3	Verstoringskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/06/2018
P4	Bouwplan	Ontwerpplan gelijkvloers	1:4	Digitaal	27/08/2018
P5	Bouwplan	Ontwerpplan niveau -1	1:1	Digitaal	27/08/2018
P6	Bouwplan	Snede	1:1	Digitaal	27/08/2018
P7	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	26/06/2018
P8	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/06/2018
P9	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	26/06/2018
P10	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/06/2018
P11	Quartairgeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/06/2018
P12	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/06/2018
P13	Bodemgebruikkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/06/2018
P14	Historische kaart	Villaretkaart	1:1	Digitaal	26/06/2018
P15	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	26/06/2018
P16	Historische kaart	Detail Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	26/06/2018
P17	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	26/06/2018
P18	Historische kaart	Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp	1:1	Digitaal	26/06/2018
P19	Topografische kaart	1930-1947	1:1	Digitaal	26/06/2018
P20	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	26/06/2018

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2018F87

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2017	Digitaal	26/06/2018
F2	Historische foto	Bassinstraat-Hoek	Analoog	1910
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	26/06/2018
F4	Luchtfoto	Toestand terrein 1979-1990	Digitaal	26/06/2018